

**ZDROJE IONIZUJÍCÍHO
ZÁŘENÍ VE VZTAHU
K OHROŽENÍ ŽIVÉHO
ORGANISMU**

Zdroje ionizujícího záření

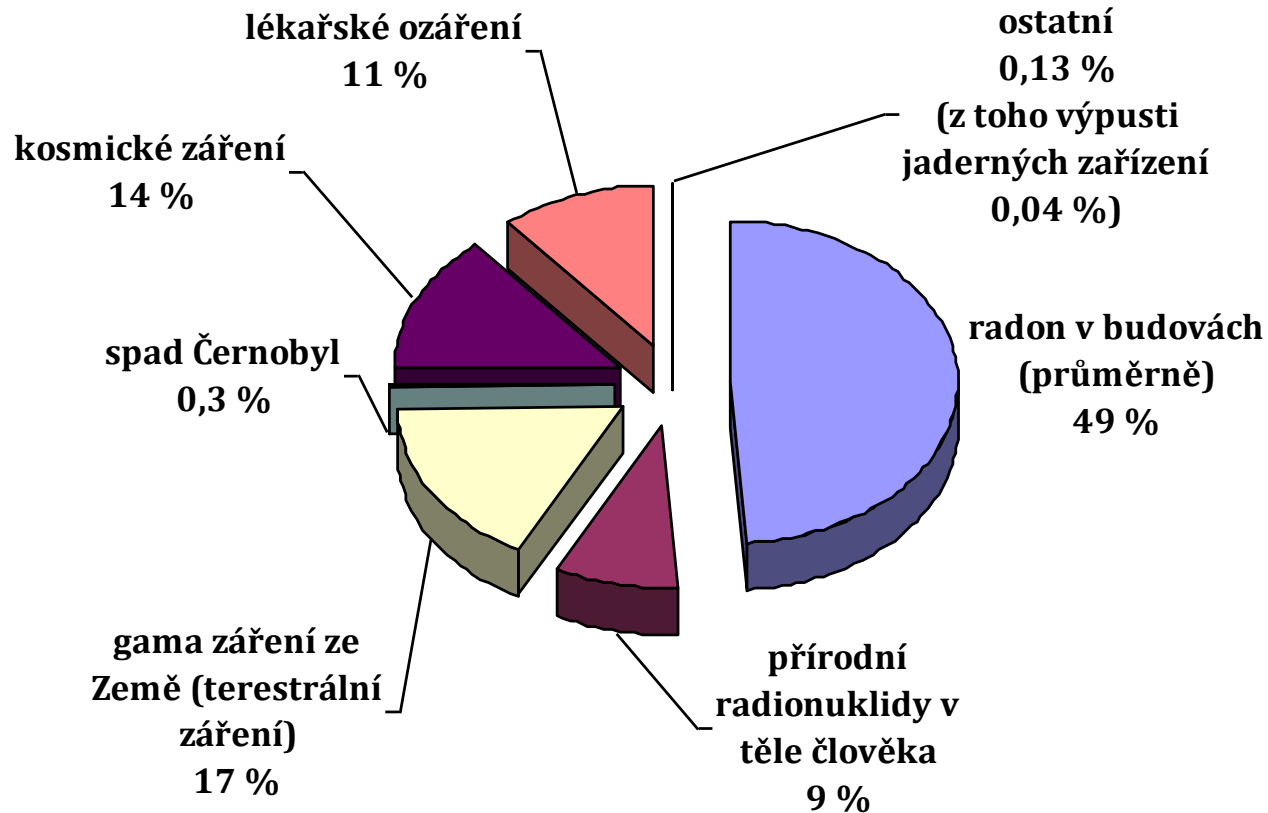
- **přírodní zdroje:**

státy EU → průměrná efektivní dávka
z přírodních zdrojů 2,2 mSv;

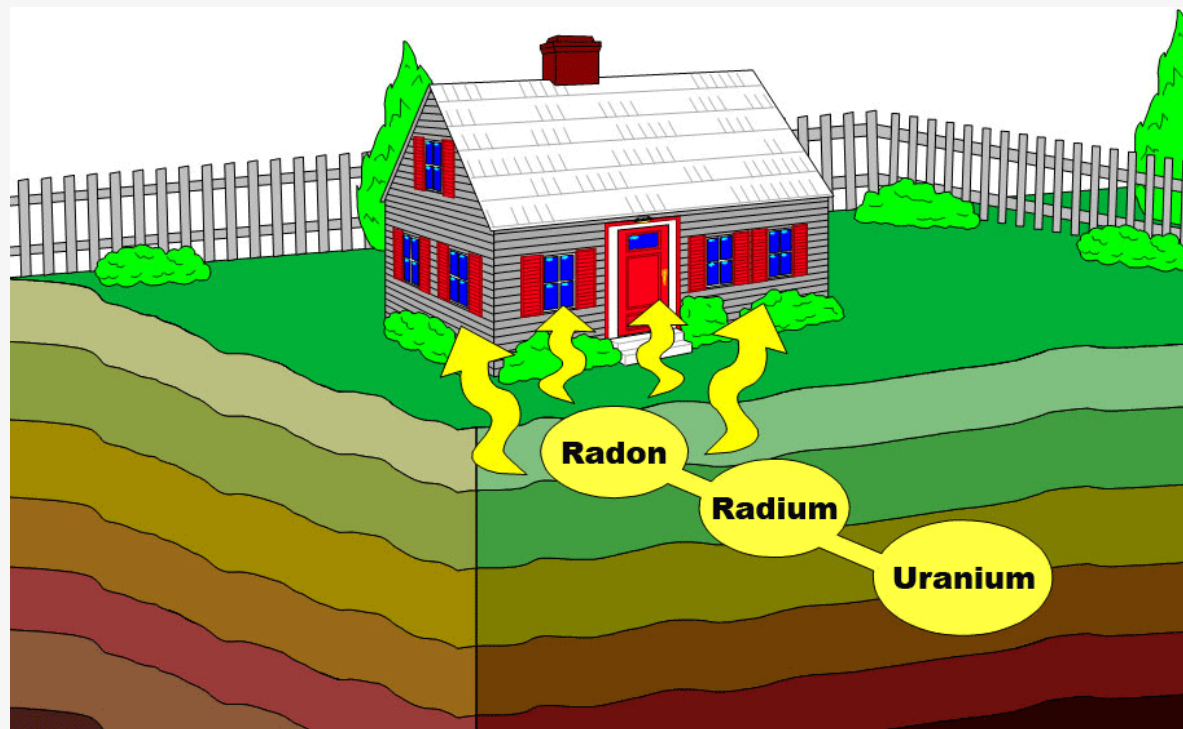
ČR → průměrná efektivní dávka
z přírodních zdrojů 3,4 mSv za rok;

- **umělé zdroje.**

Přehled zdrojů ozáření a rozdělení dávek obyvatelstvu

PŘÍRODNÍ ZDROJE ZÁŘENÍ

Přírodní zdroje záření

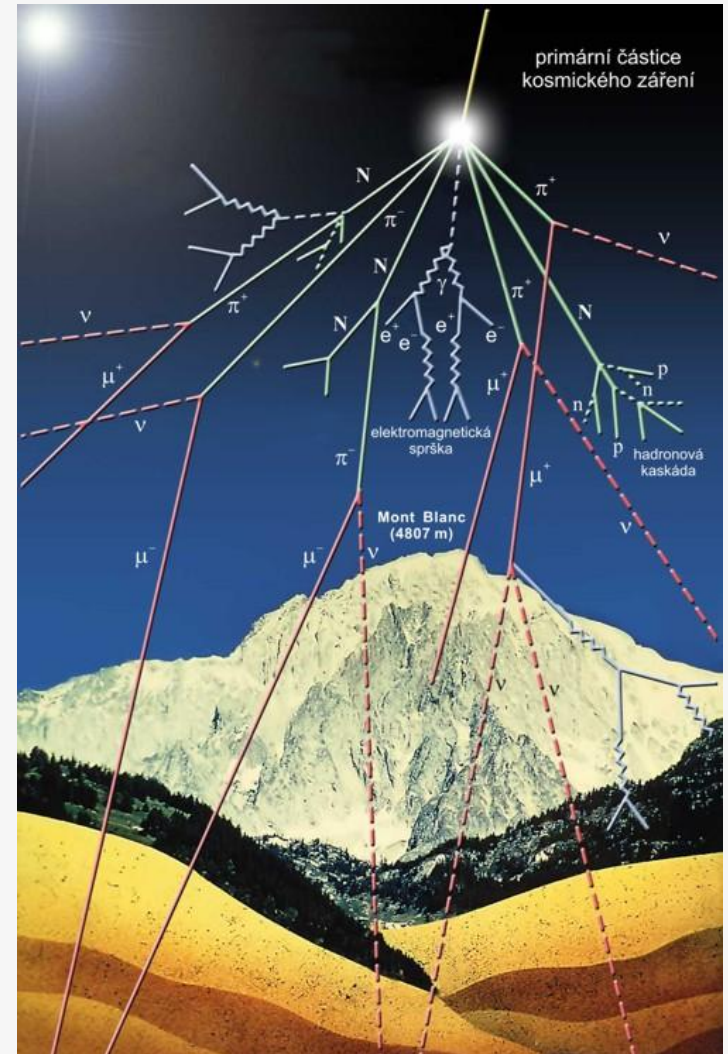
- **kosmické záření** dopadající na Zemi z vesmíru, které ozařuje člověka zejména externě v závislosti na nadmořské výšce a poloze na Zemi;
- **přírodní radionuklidy**, které se vyskytují v našem životním prostředí.

Kosmické záření

- vliv na celou populaci, zvláště významně se podílí na ozáření osob v letadlech a kosmických lodích;
- tvořeno převážně atomovými jádry prvků od protonů až po železo, těžší prvky se objevují ve stopovém množství;
- intenzita je závislá na nadmořské výšce a také na zeměpisné šířce (v rozmezí 30° - 60° jižní a severní šířky je intenzita záření asi o 10 % vyšší než na rovníku a magnetických pólech).

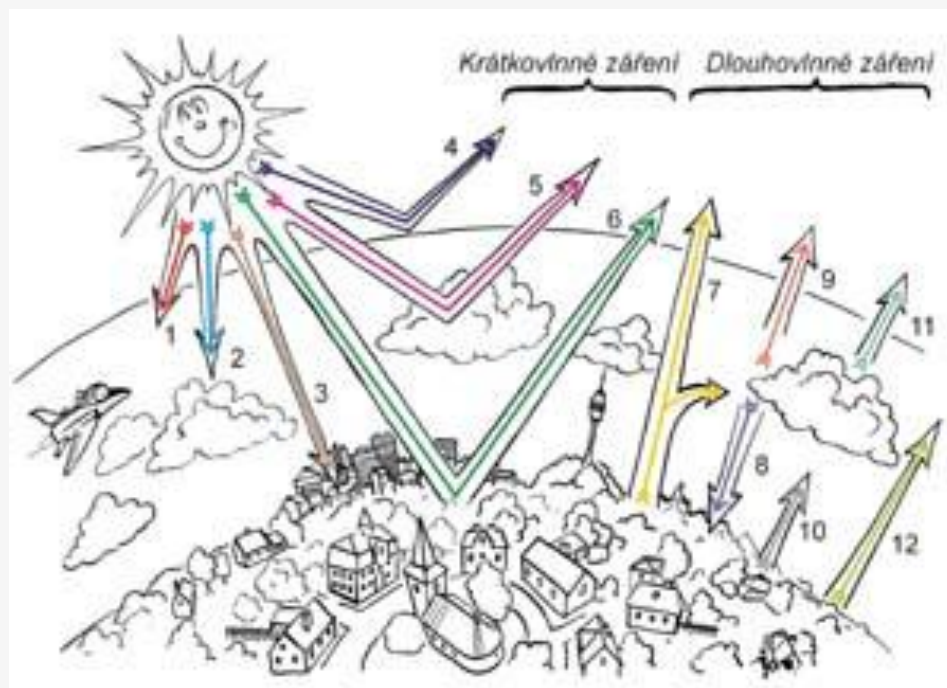
Galaktické kosmické záření

- pochází z hlubokých oblastí vesmíru;
- je tvořeno:
  - protony (85 %);
  - jádru helia (11 %);
  - elektrony (3 %).
  - těžšími jádru prakticky všech prvků periodické soustavy (1 %);

Sluneční kosmické záření

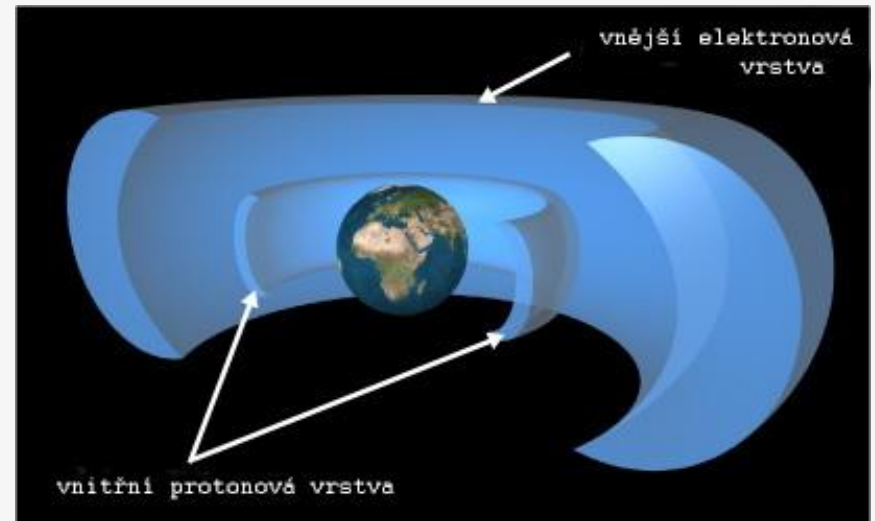
- pochází především ze slunečních erupcí;
- tvořeno z 99 % protony, těžší nabitě částice představují méně než 0,1 % celkové fluence.

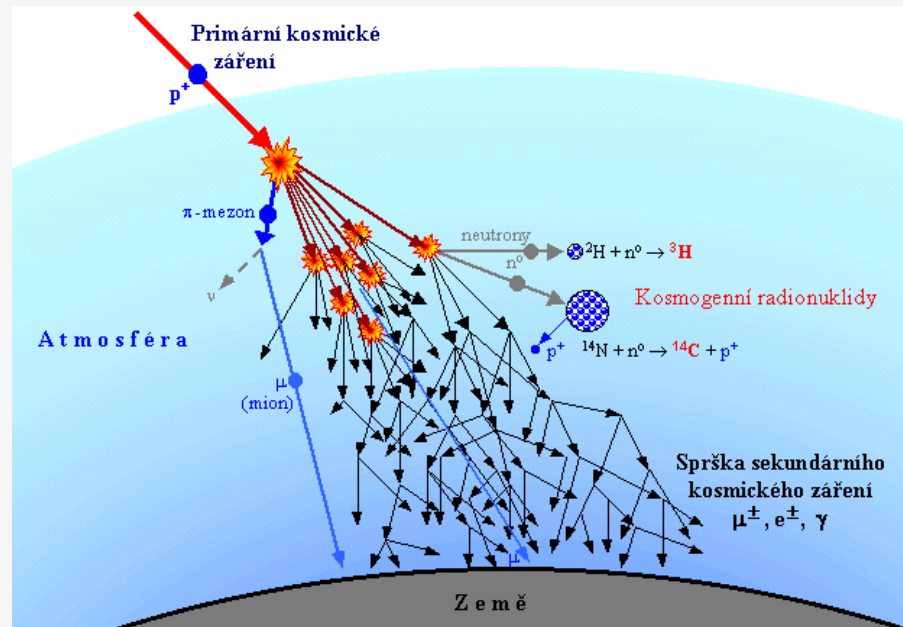
Radiační (van Allenovy) pásy

- tvořeny protony a elektrony zachycenými magnetickým polem Země v určitých vzdálenostech od jejího povrchu;
- vnější pás → ozáření v souvislosti s meziplanetárními lety;
- vnitřní radiační pás → ozáření v souvislosti s lety družic okolo Země.

Sekundární složka kosmického záření

- částice vznikající interakcemi zejména primárních fotonů, které pronikají až k zemskému povrchu;
- těžší jádra pronikají jen do vnějších vrstev.

Přírodní radionuklidy

- kosmogenní radionuklidy;
- terestrální záření (radionuklidy);
  - primordiální radionuklidy;
  - radionuklidy vznikající sekundárně z původních radionuklidů tvořících přeměnové řady.

Podíl jednotlivých složek přírodního záření z hlediska externího a interního ozáření člověka

složka ozáření		průměrná světová populace	oblasti s extrémními hodnotami
		roční efektivní dávka (mSv)	
externí ozáření	kosmické záření	0,38	2,0
	terestrální	0,46	4,3
interní ozáření (bez radonu)	kosmogenní radionuklidy	0,01	0,01
	teresterální radionuklidy	0,23	0,6
radon	inhalace	1,2	>10,0
	ingesce (podzemní voda)	0,005	0,1
thoron		0,07	0,01
Celkem		2,4	

Kosmogenní radionuklidy

- vznikají průběžně v jaderných reakcích při interakci kosmického záření se stabilními prvky zejména ve vnějším obalu Země;
- vzhledem k radiační zátěži obyvatelstva jsou důležité zejména ^{14}C , ^3H , ^7Be a ^{22}Na ;
- nejčastějším způsobem průniku radionuklidů do lidského organismu je ingesce látek kontaminovaných těmito radionuklidy.

Kosmogenní radionuklidy

prvek	izotop	poločas rozpadu	druh rozpadu
vodík	^3H	12,33 let	100 % beta
beryllium	^7Be	53,29 dní	100 % elektronový záchyt
	^{10}Be	$1,51 \cdot 10^6$ let	100 % beta
uhlík	^{14}C	5730 let	100 % beta
sodík	^{22}Na	2,602 roku	100 % elektronový záchyt
hliník	^{26}Al	$7,4 \cdot 10^5$ let	100 % elektronový záchyt
křemík	^{32}Si	172 let	100 % beta
fosfor	^{32}P	14,26 dní	100 % beta
	^{33}P	25,34 dní	100 % beta
síra	^{35}S	87,51 dní	100 % beta
chlor	^{36}Cl	$3,01 \cdot 10^5$ let	98,1 % beta, 1,9 % el. záchyt
argon	^{37}Ar	35,04 dní	100 % elektronový záchyt
	^{39}Ar	269 let	100 % beta
krypton	^{81}Kr	$2,29 \cdot 10^5$ let	100 % elektronový záchyt

Kosmogenní radionuklidy

- uhlík ^{14}C → produkován ve vyšších vrstvách atmosféry reakcí $^{14}\text{N}(\text{n},\text{p})^{14}\text{C}$, ta je zahájena pomalými neutrony kosmického záření;
- tritium ^3H → vzniká reakcemi neutronů kosmického záření s jádry dusíku a kyslíku; dostává se do potravního řetězce společně s vodou a zčásti se zabudovává do organických materiálů, včetně lidských tkání;
- berylium ^7Be → vzniká v atmosféře interakcemi kosmického záření s jádry dusíku a kyslíku, hlavní cestou do organismu je ingesce listové zeleniny.

^{14}C v organismu

orgán/tkáň	množství uhlíku (g.kg^{-1})	aktivita ^{14}C (Bq.kg^{-1})	roční absorbovaná dávka (μGy)
pohlavní orgány	89	20	5
plíce	100	23	5,7
kostní dřeň	410	93	24
kostní tkáň	---	---	22
štítná žláza	105	24	5,9
ostatní tkáně	230	52	13

^3H v organismu

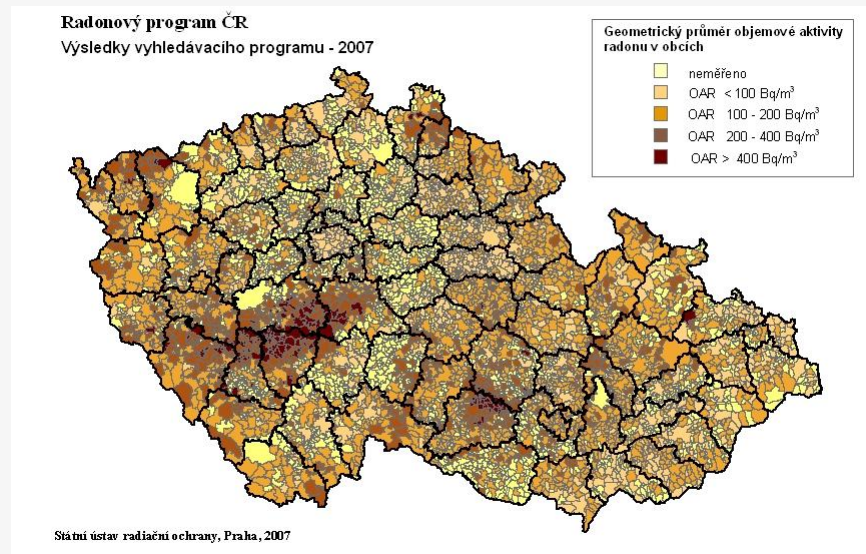
orgán/tkáň	množství vodíku (g.kg^{-1})	aktivita ^3H (Bq.kg^{-1})	roční absorbovaná dávka (μGy)
pohlavní orgány	100	0,4	0,01
plíce	99	0,4	0,01
kostní dřeň	100	0,4	0,01
kostní tkáň	---	---	0,01
štítná žláza	100	0,4	0,01
ostatní tkáně	105	0,4	0,01

Roční příjem kosmogenních radionuklidů

radionuklid	příjem (Bq)	roční efektivní dávka (μSv)
^7Be	1000	0,03
^{14}C	20 000	12
^3H	500	0,01
^{22}Na	50	0,15

Terestrální záření

- radiační zátěž není konstantní;
- rozdíly jsou způsobeny převážně geologickými procesy, které měly za následek nerovnoměrné rozdělení radionuklidů v zemské kůře.

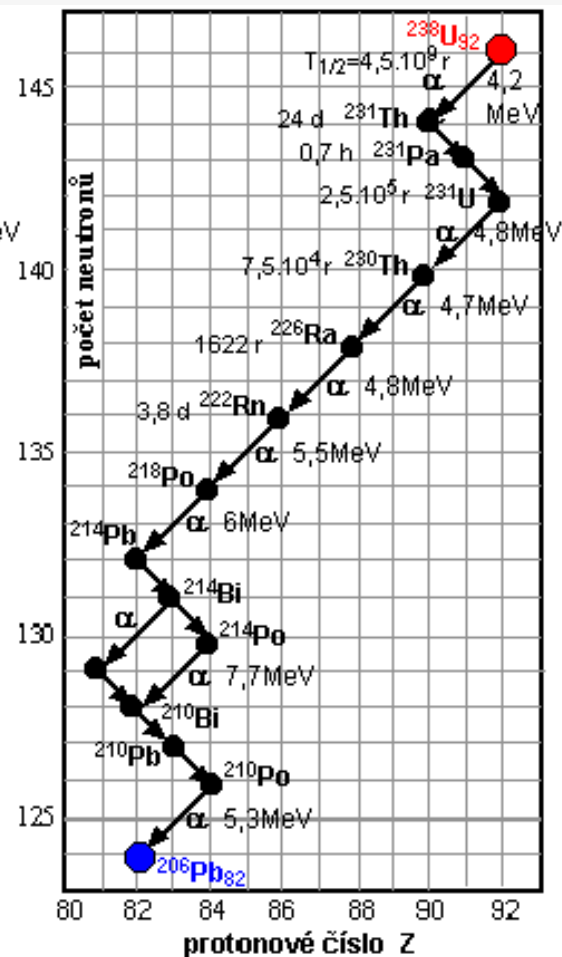
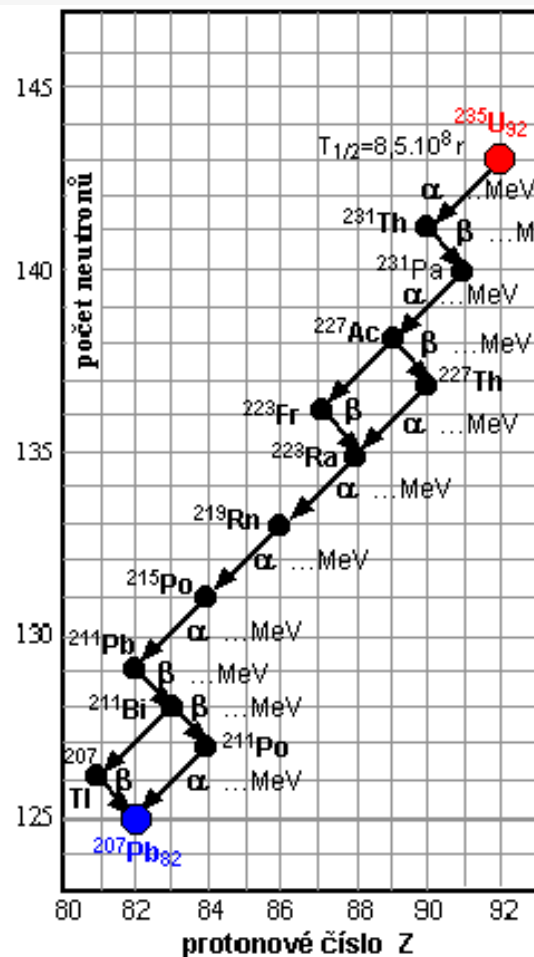
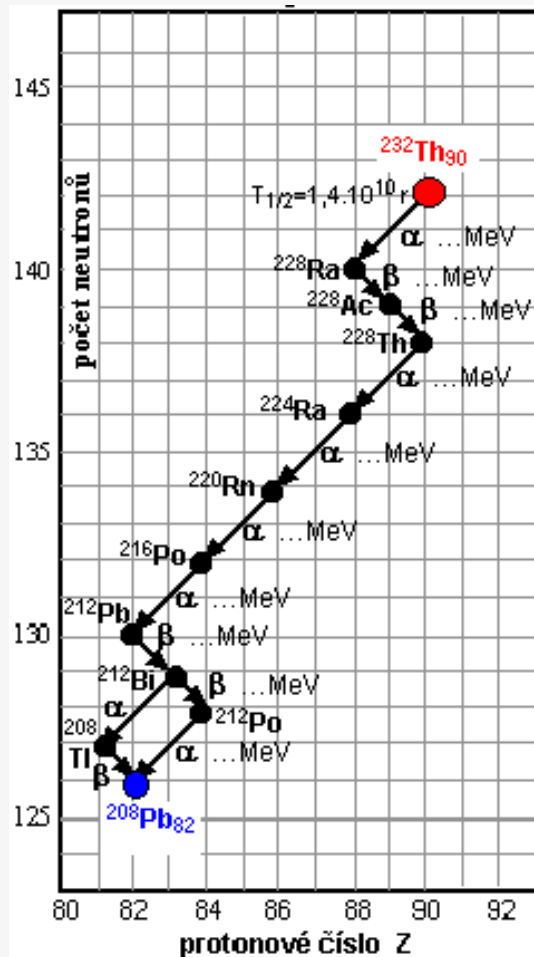

Primordiální radionuklidy

- radionuklidy pozemského původu, které vznikly v raných stádiích vesmíru, díky dlouhému poločasu přeměny se dosud vyskytují na Zemi ve významném množství (^{238}U , ^{235}U , ^{232}Th , ^{40}K ,...);
- řada dalších původně přítomných radionuklidů kvůli kratšímu poločasu rozpadu již vymřela nebo jsou prakticky nedetekovatelné.

Radionuklidy vznikající v přeměnových řadách

- **uran-radiová** → vychází od ^{238}U a končí ^{206}Pb ;
- **thoriová** → vychází od ^{232}Th a končí ^{208}Pb ;
- **aktiniová** → vychází od ^{235}U a končí ^{207}Pb ;
- **neptuniová** → vychází od ^{241}Pu a končí ^{209}Bi , v přírodě se již nevyskytuje.

- Zevní ozáření gama člověka $\rightarrow$ ^{226}Ra , ^{232}Th a ^{40}K v horninách a půdách povrchové vrstvy Země, příspěvek závisí na geologickém prostředí;
- vnitřní ozáření $\rightarrow$ radon (^{222}Rn) a thoron (^{220}Ra) a jejich produkty přeměny, ^{40}K ;
- s výjimkou inhalace radonu a jeho dceřiných produktů, které způsobují nejvyšší dávky obyvatelstvu, je obecně větší příjem radionuklidů ingescí než inhalací.

Průměrný roční příjem přírodních radionuklidů ingescí a inhalací

radionuklid	roční příjem (Bq)		roční efektivní dávka (μSv)	
	ingesce	inhalace	ingesce	inhalace
^{238}U	5,7	0,007	0,22	0,056
^{234}U	5,7	0,007	0,24	0,066
^{230}Th	3,0	0,0036	0,53	0,050
^{226}Ra	22,0	0,0036	5,3	0,013
^{210}Pb	36,0	3,6	22,0	4,0
^{210}Po	63,0	0,36	66,0	1,2
^{232}Th	1,7	0,007	0,30	0,18
^{228}Ra	15,0	0,007	9,0	0,019
^{228}Th	3,0	0,007	0,09	0,28
^{235}U	0,2	0,0004	0,009	0,003

Radionuklidy deponované ve tkáních

- určité množství radionuklidů, které lidský organismus přijme, se v něm může deponovat;
- množství deponovaného radionuklidu závisí především na velikosti jeho příjmu a chování radionuklidu v lidském organismu.

radionuklid	$^{238/234}\text{U}$	^{230}Th	^{226}Ra	$^{210}\text{Pb/Po}$	^{232}Th	$^{228/224}\text{Ra}$
dávka (μSv)	6	6	7	80	4	18

Zdroje přírodních radionuklidů

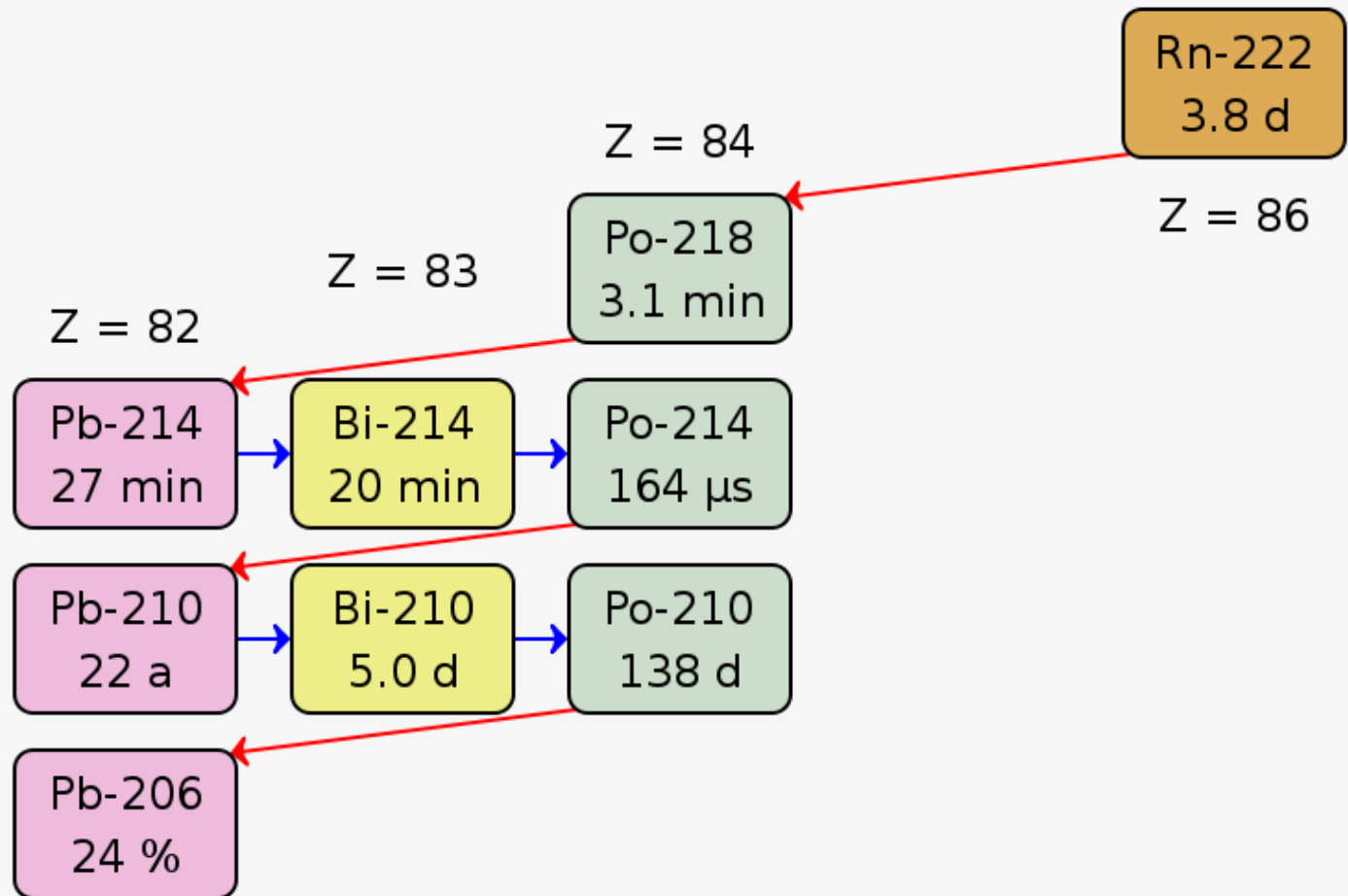
- primárním zdrojem jsou horniny, specifické úrovně aktivit jednotlivých hornin záleží na původu dané horniny nebo na hornině, ze které vznikla sledovaná půda;
- hmotnostní aktivity významných radionuklidů ^{226}Ra , ^{232}Th a ^{40}K v různých horninách se liší až o několik řádů;
- horniny i půdy jsou jednak zdrojem externího záření gama, jednak z nich uvolňované radionuklidy migrují do vody, ovzduší a potravinových řetězců;
- samostatným problémem je radioaktivita stavebních materiálů, které jsou často vyráběny z hornin nebo druhotných surovin.

Radon

a jeho rozpadové produkty

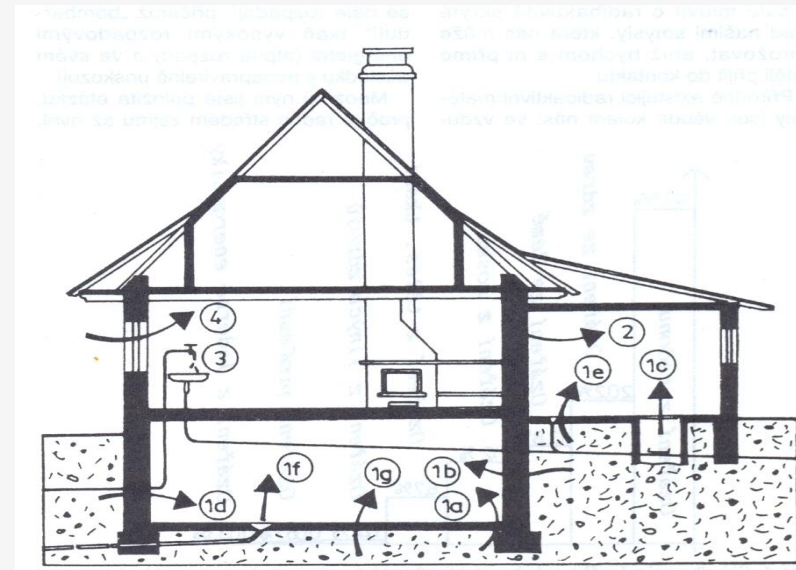
- samotný radon není pro člověka příliš nebezpečný, protože po vdechnutí je opět vydechnut ven;
- významné z hlediska ozáření jsou **jeho dceřiné produkty** → kovy, které se v atmosféře usazují na povrchu prachových částic, společně s nimi jsou pak vdechovány a podle velikosti se mohou deponovat v různých částech na výstelce dýchacích cest nebo plic;
- vzhledem k vysoké toxicitě α částic jsou izotopy polonia, které se rozpadají tímto způsobem.

Dceřiné produkty radonu

Radon

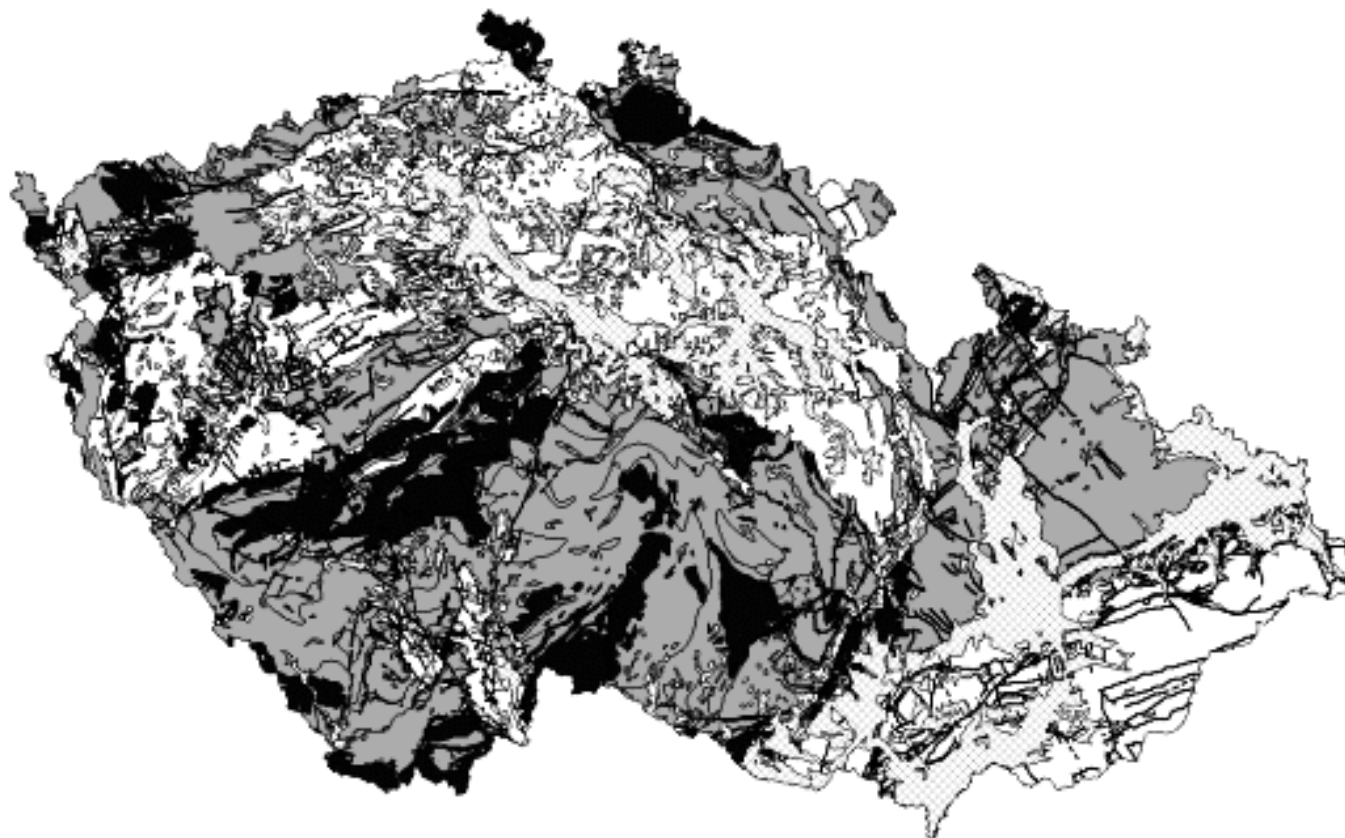
- ve volné atmosféře je ředěn vzdušnými proudy
→ koncentrace je velice nízká;
- v uzavřeném prostředí může docházet k jeho akumulaci
→ koncentrace může dosáhnout vysokých hodnot;
- významnými zdroji radonu v budovách jsou zejména:
  - geologické podloží;
  - stavební materiál;
  - voda dodávaná do objektu;
  - venkovní vzduch dodávaný ventilací;
  - zemní plyn.

Radon v České republice

- ČR patří k zemím s nejvyšší průměrnou koncentrací radonu na světě;
- výskyt radonu v budovách je nerovnoměrný;
- průměrná hodnota koncentrace objemové aktivity radonu 140 Bq/m³;
- příčinou je zejména vyšší výskyt uranu a radia;
- dále pak špatná plynotěsná izolace budov od země a stále menší větrání budov vyvolané energetickými úsporami.

Geologická prognózní mapa radonového rizika

Převažující kategorie radonového rizika z geologického podloží

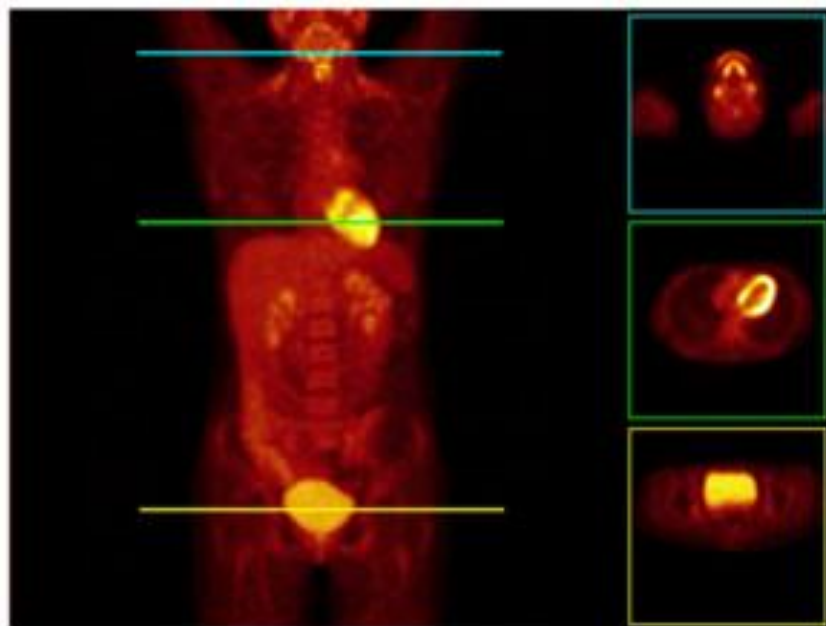

Přírodní radioaktivita uvolněná do životního prostředí

- při některých průmyslových činnostech se do prostředí uvolňují látky s vyššími aktivitami přírodních radionuklidů;
- tyto činnosti mohou být závažné z hlediska expozice pracovníků, z hlediska expozice obyvatelstva je potřeba sledovat problematiku hospodaření s odpady;
- jedná se o radionuklidy uran-radiové a thoriové přeměnové řady, a to zejména izotopy radia a olova ^{210}Pb .

UMĚLÉ ZDROJE ZÁŘENÍ

Zdroje ionizujícího záření využívané ve zdravotnictví

- ozáření lidí vyšetřovaných nebo léčených pomocí zdrojů ionizujícího záření je nejvyšším ozářením obyvatel mimo přírodní zdroje;
- dávky z lékařské expozice se u jednotlivých obyvatel významně liší, od hodnot nulových po hodnoty tisícinásobně převyšující dávky z normálního přírodního pozadí.

Zdroje ionizujícího záření používané na radioterapeutických odděleních

Zevní ozáření

- provádí se zejména na přístrojích, které produkují fotonové záření o vysoké energii:
  - urychlovače částic → lineární urychlovače, cyklické urychlovače (betatron, cyklotron);
  - radionuklidové zdroje → kobaltové a cesiové ozařovače;
- k radionuklidovým zdrojům řadíme také Leksellův gama nůž.

Brachyterapie

- metoda, při které jsou radioaktivní zářiče zaváděny do orgánů;
- nepoužívanějším byl izotop ^{226}Ra ;
- později se začaly uplatňovat umělé radioizotopy (^{137}Cs , ^{192}Ir , ^{198}Au , ^{125}I);
- radioizotopy se nejprve zaváděly přímo ručně, v 80. letech se začal používat automatický afterloading.

Zdroje ionizujícího záření používané na radiologických odděleních

Vyšetřovací techniky

- mezi vyšetřovací techniky využívající rentgenových paprsků, které jsou generovány rentgenkou patří skiografie, skiaskopie, výpočetní tomografie a intervenční metody pod rentgenovými přístroji;
- při zvyšování kvality léčby zůstává rentgenové záření účinným nástrojem lékařů, rozšiřuje se škála i množství indikací k vyšetření pacientů → narůst takzvané kolektivní dávky.

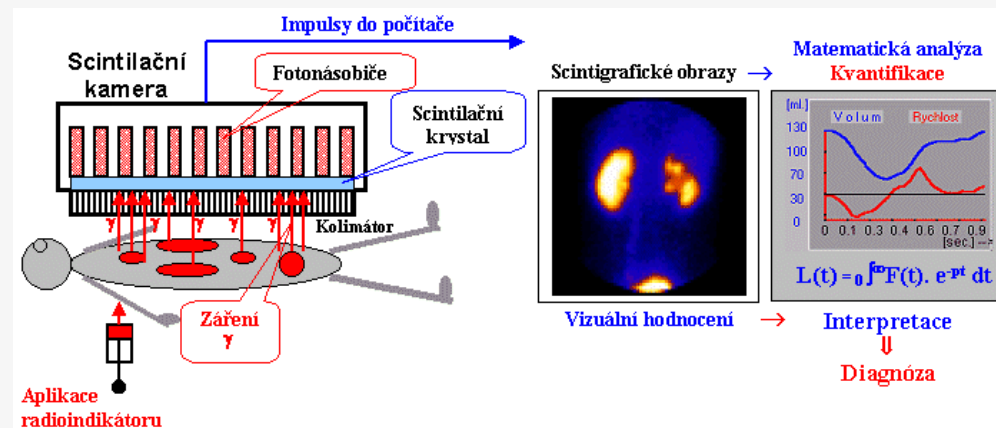
diagnostický výkon		typická hodnota efektivní dávky (msv)	přibližná doba pro stejně ozáření z přírodních zdrojů
konvenční rentgenová vyšetření	končetiny a klouby	< 0,01	< 1,5 dne
	plíce (1 PA snímek)	0,02	3 dny
	lebka	0,07	11 dní
	mamografie (screening)	0,1	15 dnů
	kyčle	0,3	7 týdnů
	pánev, hrudní páteř	0,7	4 měsíce
	břicho	1,0	6 měsíců
	bederní páteř	1,3	7 měsíců
	polykací akt	1,5	8 měsíců
	vylučovací urografie	2,5	14 měsíců
	vyšetření žaludku	3	16 měsíců
CT vyšetření	irigoskopie	7	3,2 roku
	CT hlavy	2,3	1 rok
	CT hrudníku	8	3,6 roku
	CT břicha nebo pánve	10	4,5 roku

Zdroje ionizujícího záření používané na odděleních nukleární medicíny

Charakteristika používaných radionuklidů

- pouze umělé radionuklidy;
- fyzikální poločas přeměny v rozmezí od několika hodin až několika desítek dnů;
- emise záření beta a gama (případně charakteristického rentgenového záření);
- energie záření gama (případně charakteristického rentgenového záření v rozmezí od 30 do 511 keV.

Zdroje radionuklidů

- radionuklidové generátory → konstruovány na principu přeměny mateřského radionuklidu s dlouhým fyzikálním poločasem přeměny na krátkodobý dceřiný radionuklid, jehož se využívá ke značení radiofarmak (^{99m}Tc);
- cyklotron (^{67}Ga , ^{123}I , ^{111}In a ^{201}Tl) pro SPECT a krátkodobé radionuklidy ^{11}C , ^{13}N , ^{15}O a zejména ^{18}F pro pozitronové zobrazovací systémy;
- jaderný reaktor (^{32}P , ^{51}Cr , ^{59}Fe , ^{131}I , ^{133}Xe).

radionuklid a radiofarmakum	vyšetření	efektivní dávka (mSv)
^{99m}Tc -fosfáty	scintigrafie skeletu	3,5
^{99m}Tc -MAA	scintigrafie plic perfuzní	2,28
^{131}I -hippuran	nefrografie prostá	0,07
$^{99m}\text{TcO}_4$	scintigrafie štítné žlázy	1,56
^{99m}Tc -MAG3	scintigrafie ledvin dynamická	1,6
^{99m}Tc -DMSA	scintigrafie ledvin statická	1,73
$^{99m}\text{TcO}_4$	scintigrafie mozku statická	7,5
^{99m}Tc -HMPAO	scintigrafie mozku perfuzní	7,4
^{99m}Tc -DTPA	scintigrafie ledvin dynamická	1,5
^{99m}Tc -chlorid	scintigrafie myokardu perfuzní	19,8
^{99m}Tc -MIBI	scintigrafie myokardu perfuzní	6,5
^{99m}Tc -koloid	scintigrafie jater a sleziny statická	1,2
^{99m}Tc -erytrocyty	ventrikulografie	5,25
^{99m}Tc -tetrofosmin	scintigrafie myokardu perfuzní	4,29
^{67}Ga -citrát	scintigrafie celkové vyšetření	16,3
^{99m}Tc -diethyl IDA	scintigrafie jater a žlučových cest	3,4
^{99m}Tc -HIG	scintigrafie zánětů	3,76

Radionuklidy pocházející z testování jaderných zbraní

Zkoušky jaderných zbraní

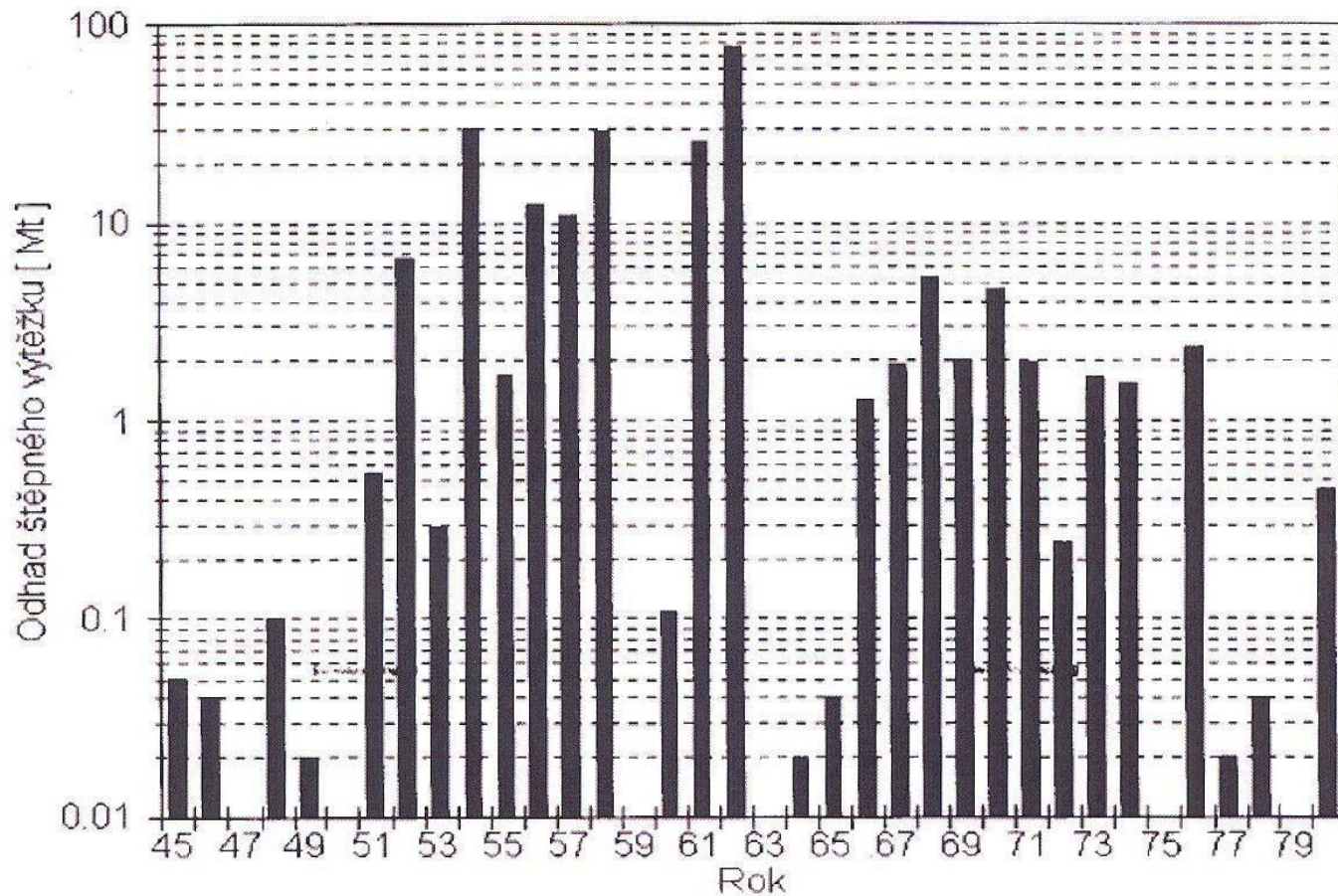
- probíhaly v letech 1945 až 1980 → do životního prostředí se uvolnil největší podíl z celkového množství všech antropogenních radionuklidů;
- spektrum radionuklidů, které vznikají, je poměrně široké → zahrnuje především samotné štěpné produkty jaderné reakce, zbytky nevybuchlé nálože a radionuklidy vzniklé z prvků prostředí aktivací neutrony;
- v současné době jsou z hlediska přítomnosti v životním prostředí a tudíž z hlediska ozáření osob nejdůležitější radionuklidy s dlouhým poločasem přeměny → ^{90}Sr , ^{137}Cs a ^{14}C .

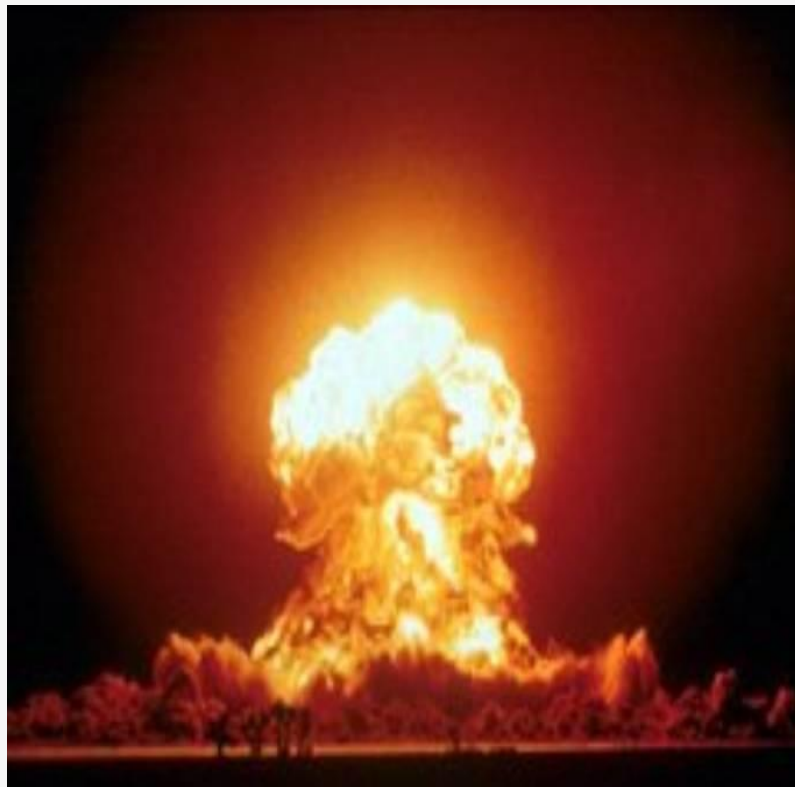
**Radionuklidy vzniklé a globálně rozptýlené
při atmosférickém testování jaderných zbraní**

radionuklid	poločas rozpadu	množství (PBq)
^3H	12,33 roku	186000
^{14}C	5730 let	213
^{54}Mn	312,3 dne	3980
^{55}Fe	2,73 roku	1530
^{89}Sr	50,53 dne	117000
^{90}Sr	28,78 roku	622
^{91}Y	58,51 dne	120000
^{95}Zr	64,02 dne	148000
^{103}Ru	39,26 dne	247000
^{106}Ru	373,6 dne	12200
^{125}Sb	2,76 roku	741
^{131}I	8,02 dne	675000
^{140}Ba	12,75 dne	759000
^{141}Ce	32,50 dne	263000
^{144}Ce	384,9 dne	30700
^{137}Cs	30,07 roku	948
^{239}Pu	24110 let	6,52
^{240}Pu	6563 let	4,35
^{241}Pu	14,35 roku	142

Přehled výtěžků z jaderných zkoušek v atmosféře

- Testováním byla více zasažena severní polokoule → způsobeno vyšším počtem testů a povahou vzdušných proudů (pasáty), díky kterým nedošlo k včasnému promíchání atmosféry.

Průměrné roční efektivní dávky na severní polokouli				
Časové období	Průměrné roční efektivní dávky (μSv)			
	externí ozáření	ingesce	inhalace	celkem
1945-1999	382	531	164	1076
2000-2099	124	141	---	264
2100-2199	12	51	---	63
2200-∞	1,4	2180	---	2181

Průměrné roční efektivní dávky na jižní polokouli				
Časové období	Průměrné roční efektivní dávky (μSv)			
	externí ozáření	ingesce	inhalace	celkem
1945-1999	115	178	35	328
2000-2099	31	126	---	157
2100-2199	3,1	50	---	53
2200-∞	0,3	2180	---	2180

Zhodnocení UNSCEAR

- výbuchy jaderných zbraní způsobily kolektivní dávku asi 30 miliónů manSv;
- z toho 26 miliónů manSv se připisuje dlouhodobého vlivu uhlíku ^{14}C ;
- průměrné souhrnné ozáření je způsobeno:
  - 75 % → ingesce;
  - 20 % → zevní ozáření;
  - 5 % → inhalace.

Radionuklidy pocházející z havárie jaderné elektrárny v Černobylu

Radionuklidy uniklé po havárii

- radioaktivní vzácné plyny, (izotopy xenonu a kryptonu);
- izotopy jódu;
- těkavé prvky a sloučeniny (telur a cesium);
- radioizotopy málo těkavých prvků (cer, zirkonium, baryum a stroncium);
- s rozprášeným palivem unikly do ovzduší i aktinoidy a také izotopy plutonia a americia.

radionuklid	poločas přeměny (roky)	aktivita (tBq)
⁸⁵ Kr	10,760	33 000
⁸⁹ Sr	0,140	80 000
⁹⁰ Sr	28,800	8 000
⁹⁹ Mo	0,010	210 000
⁹⁵ Zr	0,180	140 00–196 000
¹⁰³ Ru	0,110	120 000–170 000
¹⁰⁶ Ru	1,020	30 000
¹³¹ I	0,020	1 760 000
¹³³ I	0,002	910 000
¹³² Te	0,010	1 000 000
¹³³ Xe	0,010	6 500 000
¹³⁴ Cs	2,060	44 000–50 000
¹³⁷ Cs	30,070	74 000–85 000
¹⁴⁰ Ba	0,040	170 000
¹⁴¹ Ce	0,090	120 000–200 000
¹⁴⁴ Ce	0,780	90 000–140 000
²³⁹ Np	0,001	1 700 000
²³⁸ Pu	88	30–35
²³⁹ Pu	24 100	30–33
²⁴⁰ Pu	6 567	42–53
²⁴¹ Pu	14,350	5 900–6 300
²⁴² Cm	0,450	900–11 000

- Největší dosud zaznamenaný krátkodobý únik radioaktivních materiálů z jednoho zdroje do atmosféry;
- krátkodobou a dlouhodobou radiační situaci v postižených oblastech ovlivnily zejména:
  - jód (hlavně ^{131}I);
  - cesium (^{134}Cs a ^{137}Cs);
  - stroncium (hlavně ^{90}Sr);
  - plutonium (^{230}Pu a ^{240}Pu);
- kromě toho se také do atmosféry dostaly vysoce aktivní fragmenty paliva (horké částice).

Česká republika

- v ovzduší identifikováno až 20 různých radionuklidů;
- nejvýznamnější kontaminanty:
  - jód ^{131}I ;
  - telur ^{132}Te ;
  - izotopy cesia ^{137}Cs , ^{134}Cs ;
  - ruthenium ^{103}Ru .
- typické expozice významných radionuklidů se pohybovaly v řádu jednotek až desítek Bq/m³;
- od července 1986 bylo již více než 90 % dávek tvořeno ^{134}Cs a ^{137}Cs .

Zhodnocení UNSCEAR

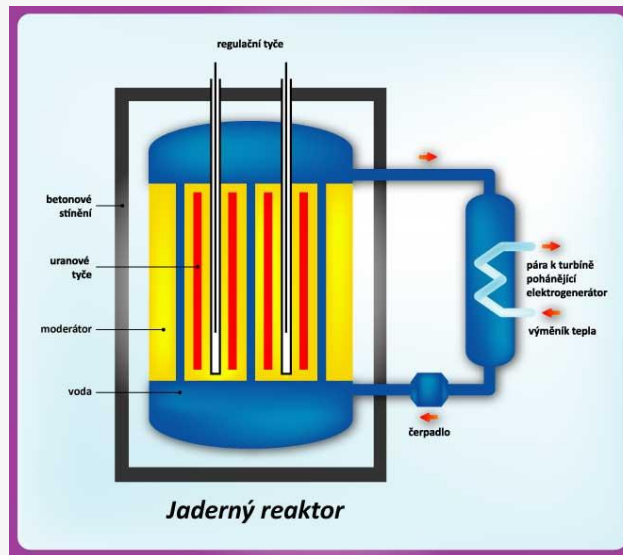
- globální kolektivní dávka je odhadována na 0,6 mil. manSv;
- průměrné souhrnné ozáření je způsobeno:
  - 60 % → zevní ozáření;
  - 40 % → ingesce;
- na kolektivní dávce se podílí:
  - 70 % → ^{137}Cs ;
  - 20 % → ^{134}Cs ;
  - 6 % → ^{131}I ;
  - 4 % → krátkodobé radionuklidy.

Průmyslové zdroje ionizujícího záření

Jaderný reaktor

- při výrobě energie jaderným reaktorem vznikají radionuklidy:
  - štěpením v palivu → **štěpné produkty**;
  - aktivací neutrony v palivu samém, v pokrytí paliva, v konstrukčním materiálu i v chladivu primárního okruhu → **aktivační produkty**.

Do ovzduší vypouštěny:

- štěpné produkty ve formě vzácných plynů (izotopy kryptonu a xenonu);
- některé aktivační produkty ve formě vzácných plynů (^{14}C , ^{16}N , ^{35}S , ^{41}Ar , ^{75}Se , ^{76}As);
- tritium;
- radioizotopy jódu v plynných formách a ve formě aerosolu;
- v aerosolových formách štěpné a aktivační produkty;
- transurany.

Do hydrosféry vypouštěno:

- zejména tritium;
- aktivační a případně i štěpné produkty.

Ostatní průmyslové zdroje

- zdroj záření může být buď trvale instalován nebo se pouze odebírají vzorky, které se nukleárními metodami studují a analyzují na speciálních pracovištích;
- metody mohou být založeny na různém principu:
  - indikace změn v pohlcování záření (například defektoskopy, hlásiče požáru, tloušťkoměry, hladinoměry);
  - vytvořené elektricky nabitě částice vyvolávají elektrickou vodivost vzduchu, čímž se dá např. odvést nežádoucí elektrický náboj nahromaděný třením na polymerních tkaninách nebo fóliích → možnost zamezení výbojům statické elektřiny v prostorách, kde hrozí výbuch.

